

De Do's & Don'ts van bosuitbreiding in Vlaanderen

De Vlaming trekt er in zijn vrije tijd graag te voet of met de fiets op uit om te ontspannen en te genieten van de natuur. Iedereen beleeft deze natuur op zijn eigen manier, en elk van ons heeft ook een eigen idee over wat natuur nu eigenlijk is. Feit is echter dat bomen en bossen voor de meesten onder ons onlosmakelijk verbonden zijn met natuurbeleving. Ook onze beleidsmakers weten dat, en momenteel wordt er bv. werk gemaakt van een nieuw toegankelijkheidsbesluit dat de openstelling van bos en natuur beter afstemt op de hedendaagse noden, en dat ook de meeste toegankelijkheidsverschillen tussen bossen en natuurreservaten wegwerkt.

Maar opdat onze bossen hun vele functies duurzaam zouden kunnen blijven vervullen, moet er ook meer bos bijkomen: de Vlaamse overheid zal dus – zoals opgenomen in haar regeerakkoord en in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen – moeten zorgen voor meer bossen, natuur- en groengebieden. Vlaanderen is en blijft immers één van de meest bosarme regio's in Europa. Daarbij komt nog dat onze bossen over het algemeen klein en versnipperd zijn, wat hen verhindert ten volle hun functie te vervullen. Niemand gaat graag wandelen in een bosje van maar een voorschoot groot, en ook de natuur kan er zich niet ten volle ontplooiën.

Even over de grenzen piepen

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen legde een doelstelling van 10.000 ha ecologische bosuitbreiding tegen 2007 vast. Begin 2008 is hiervan slechts 22% gerealiseerd. We moeten dus constateren dat ondanks de talrijke bosuitbreidingstudies de effectieve realisatie van nieuwe bossen op het terrein te lang op zich laat wachten. Nochtans, als we even over onze grenzen piepen naar bosarme landen zoals Ierland en Denemarken, dan zien we dat het toch mogelijk is om aan een hoger tempo bosuitbreiding te realiseren. Ierland spant op dat vlak de kroon (figuur 1):

BERT DE SOMVIELE, RIK DE VREESE, LORE PROVOOST

daar wordt sinds de jaren tachtig aan een indrukwekkend tempo bijkomend bos gecreëerd¹.

Met de introductie in Ierland van de Forest Premium Scheme in 1989 stegen de subsidies voor bebossing bijzonder sterk. Ter vergelijking: de Ierse bosuitbreidingssubsidie is van een grootte-orde van 2 à 3 x de subsidie in Vlaanderen. Hierdoor werd deze subsidie competitief met de Ierse landbouwsubsidies, en nam het aandeel bebossingen door privé-initiatief er explosief toe. Na de piek van de vroege jaren negentig zakte de jaarlijks beboste oppervlakte wat terug, maar vergeleken met Vlaanderen (figuur 2) bleef ze echter zeer indrukwekkend. Overigens wordt tot op de dag van vandaag het merendeel van de bebossingdoel-

¹ Zelfs als je in rekening brengt dat Ierland een oppervlakte van ca. 5 keer die van Vlaanderen heeft, lag de snelheid van bebossing er in de jaren 90 nog tientallen keren hoger dan in Vlaanderen.

stellingen in Ierland door privé-initiatief gerealiseerd. Iedereen die de Ierse privé-bebossingen reeds bezocht heeft, weet dat je er ook heel wat vraagtekens bij kan plaatsen op vlak van multifunctionaliteit, maar toch geeft het Ierse voorbeeld een idee van wat een bosarm land kan realiseren, als hiervoor voldoende middelen worden gereserveerd.

Een vademecum voor bosuitbreiding

In Vlaanderen probeert VBV al jaren lokale overheden en privé-personen te stimuleren en te ondersteunen om een grotere rol te spelen bij het realiseren van de Vlaamse bosuitbreidingdoelstellingen. Met dit doel hebben we nu ook een vademecum bosuitbreiding gerealiseerd. Hierin wordt een eenvoudige methodiek voorgesteld die lokale overheden helpt bij de inschatting waar bosuitbreiding op een wenselijke en haalbare manier kan. Een ander hoofdstuk geeft dan weer een duidelijk overzicht van de administratieve stappen die voor het bekomen van subsidies en vergunningen dienen gezet te worden. In het laatste deel van het vademecum wordt gefocust op het draagvlak voor bosuitbreiding: door dit beter in kaart te brengen en dynamischer te maken wordt immers heel veel mogelijk.

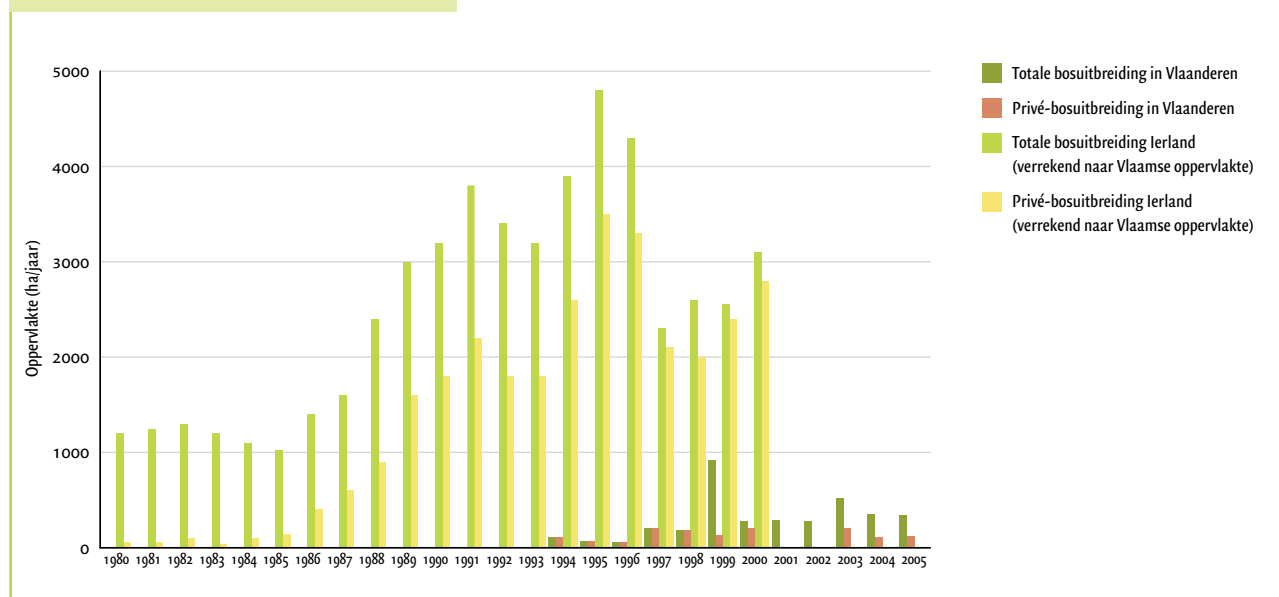
Draagvlak, draagvlak, DRAAG-VLAK

Onontbeerlijk voor de meeste bosuitbreidingprojecten is het draagvlak dat je er voor vindt bij de lokale mensen. In eerste instantie lijken bosuitbreidingprojecten vaak – intense - weerstand uit te lokken, wat lokale beleidsmakers kan doen aarzelen om hiervoor echte engagementen op te nemen. Soms lijkt het zelfs alsof er geen maatschappelijk draagvlak is voor bosuitbreiding. Dit laatste wordt

echter tegengesproken door tal van enquêtes en andere onderzoeken, waar een meerderheid van de ondervraagden voor meer bos is. In het vademecum beschrijft VBV een aantal methodes om het echte draagvlak voor bosuitbreiding in kaart te brengen, en dit ook dynamischer te maken. Vaak gaat het immers om een zwijgende, anonieme meerderheid. Participatieve planning van het project kan een cruciale en complementaire rol spelen bij de uitwerking, de implementatie en het beheer van projecten van bosuitbreiding en natuurontwikkeling in de ruimere zin. Daarbij is het cruciaal dat mensen tijdig ingelicht worden over de doelstellingen van het project, dat hun wensen en verzuchtingen ook serieus worden genomen, en dat deze waar mogelijk ook worden vastgelegd in de inrichtingsplannen van het gebied. Anderzijds kunnen natuurlijk niet alle persoonlijke wensen ingebed worden in het bosuitbreidingverhaal – bekend is de vraag om een ijscrème-huisje in een bosreservaat – maar ook dan is het belangrijk dat goed geargumenteed wordt waarom dit niet gebeurt. Je zal begrijpen dat voor deze participatieve aspecten voldoende middelen en menskracht dienen ingezet te worden.

Bossen ‘met een verhaal’ zijn in deze context een bijzonder krachtig instrument. Wanneer je de idee van bosuitbreiding kan linken aan een complementaire en emotioneel geladen symboliek, constateer je dat die zwijgende en anonieme meerderheid waarover we het zonet hadden, zich veel makkelijker en efficiënter laat mobiliseren, en dat je je bosuitbreidingverhaal kan incorporeren in een maatschappelijk brede bedding. Vredesbossen, Kom-op-tegen-Kankerbossen, Geboortebossen en Witte Kinderbossen: het lijkt soms wel eens of er geen ‘gewone’ bossen meer geplant worden, en vanuit de sector wordt hierop wel eens neergekeken. Maar laten we eens naar de resultaten kijken: jaarlijks mobiliseren breed gedragen bosaanplantingen, zoals het

Figuur 1: Bosuitbreiding in Vlaanderen en Ierland

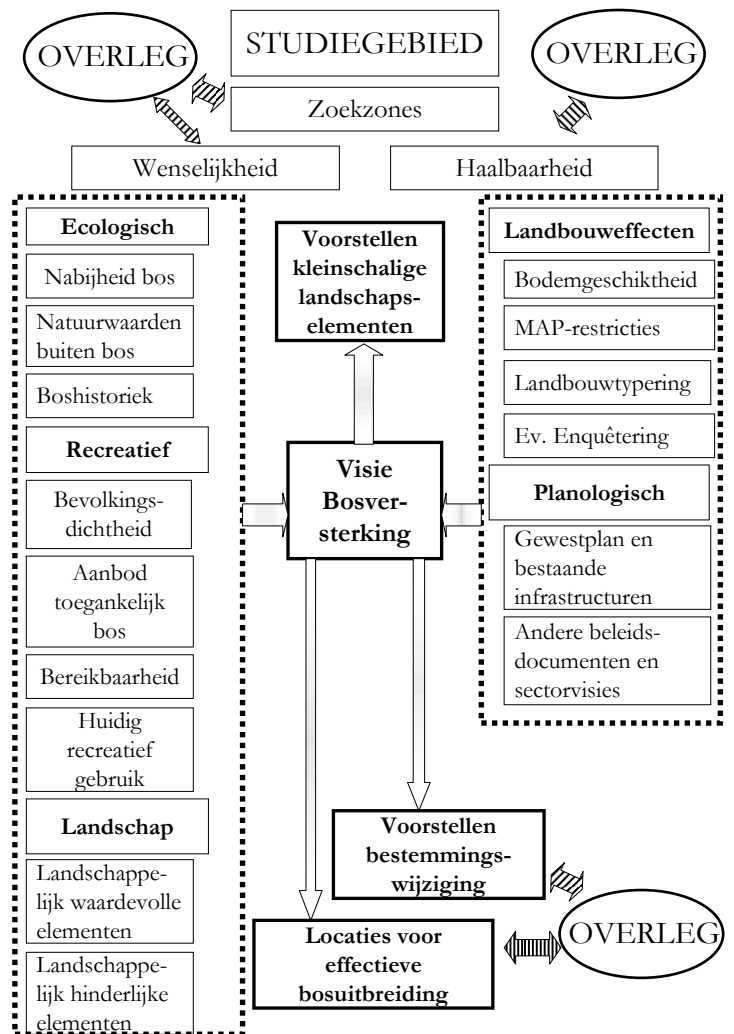

Boompjesweekend van Kom op tegen Kanker, letterlijk duizenden mensen, die nadien ook nog vaak terugkeren naar dat ‘eigen bos’ of zelfs die ‘eigen boom’. Voor de toekomst van de bossen in Vlaanderen speelt die steun van het brede publiek echt een cruciale rol.

Het Witte Kinderbos is een ander voorbeeld: recent moest een deel van dit kilometerslange symboolbos, dat was aangelegd op de brede middenberm van de E19 tussen Brussel en Antwerpen, plaats ruimen voor de aanleg van een nieuwe spoorlijn. Pijnlijk, want dit bos was pas in 1997 aangelegd in de nasleep van de Dutroux-affaire, en de Witte Beweging wou op die manier een levend symbool verwezenlijken ter nagedachtenis aan de vermoorde, verdwenen en verongelukte kinderen. Door de grote symboolwaarde kon men er echter voor zorgen dat dit bos niet zomaar verdween zonder daadwerkelijke en kwaliteitsvolle compensatie. Met de compensatiecenten werd een nieuw, groter én toegankelijk bos aangelegd in Houtem, Vilvoorde. Trouwens, ook de symboolwaarde van dit bos wordt in dit project ‘gecompenseerd’.

Technische analyse van wenselijkheid en haalbaarheid

Bij de realisatie van kleine lokale bosuitbreidingprojecten dient men meestal geen al te diepgaande analyse uit te voeren van de wenselijkheid en haalbaarheid van bosuitbreiding. Men gaat hier dan ook vaak uit van opportuniteiten die zich voordoen, en de eigen en vaak zeer grondige terreinkennis. Een speelzone in het bos leg je best in de buurt van de lokale jeugdbeweging of van de lokale scholen; bestaande natuurwaarden buiten het bos of waardevolle landschappen ga je niet zomaar ondoordacht bebossen. Door lokale natuurverenigingen, heemclubs, sportverenigingen en jeugdbewegingen bij het planningproces te betrekken, en de afweging te maken met de opportuniteiten op het terrein, kan men snel tot mooie realisaties komen die een echte meerwaarde betekenen voor de natuur en de bewoners.

Figuur 2: Criteria voor een objectieve inschatting van de wenselijkheid en haalbaarheid van bosuitbreiding.

Voor grootschaliger projecten op langere termijn moet je echter vaak wel een degelijke en objectieve inschatting maken van de wenselijkheid en haalbaarheid van bosuitbreiding binnen het studiegebied. VBV gaat bij de eigen bosuitbreidingstudies steeds uit van een rangschikkende fase. Hierbij worden een aantal criteria tegen elkaar afgewogen om na te gaan welke percelen er in feite in aanmerking kunnen komen voor bosuitbreiding (figuur 2). Na de afbakening van de zoekzone, die vaak reeds in grote mate gebaseerd is op terreinkennis en eventueel ook een aantal objectieve criteria, dient binnen deze zoekzone een inschatting gemaakt te worden, om tot een uitgebalanceerde lange-termijnvisie van bosuitbreiding te komen. De criteria die hierbij in aanmerking genomen worden zijn in te delen in een aantal grote groepen:

Wenselijkheid:

- Ecologisch
- Recreatief
- Landschap

Haalbaarheid:

- Landbouweffecten
- Planologische haalbaarheid

Voor het vademecum bosuitbreiding heeft VBV, voor elk van deze criteria, een aantal vrij consulteerbare informatiebronnen opgelist en suggesties geformuleerd voor hun interpretatie in de context van bosuitbreiding. Idealiter worden deze gegevens in een GIS-omgeving tegen elkaar afgewogen, maar eigenlijk kan deze analyse ook gewoon manueel op kaart worden uitgevoerd. Naargelang het ambitieniveau van het project, de technische (software)kennis, en de contacten met bevoorrechte getuigen kunnen aan elk van deze criteria gewichten worden toegekend die de projectuitvoerders toelaten een degelijke inschatting te maken van waar hun doelstellingen het best gerealiseerd zouden worden, welke inrichtingen ze best zouden voorzien in de nieuwe bossen, en op welke termijn de bebossing kan gerealiseerd worden.

Papierwerk

Bosuitbreiding vergt ook wel wat papierwerk: om de nodige vergunningen en subsidies te bekommen, dienen bij de bevoegde overheden de juiste documenten ingediend te worden. Ook hiervan maakt het vademecum een volledige oplijsting. Het is immers niet altijd even makkelijk zich een weg te banen in de ogenschijnlijke wirwar aan vergunningen en subsidiemogelijkheden.

Bosuitbreiding en -verbinding in Vlaanderen op een rijtje gezet: we hopen van harte dat met dit vademecum de Vlaamse lokale overheden en ook de doorsnee Vlaming een stap dichterbij kunnen komen tot het realiseren van vele mooie natuur- en bosontwikkelingsprojecten. Krijgt ook uw gemeente er een speelbos, een wandelbos, een geboortebos, een CO₂-bos, een energiebos, een smulbos of gewoon een leuk en natuurlijk bos erbij? ■

Het vademecum 'bosuitbreiding door lokale overheden' zal vanaf mei beschikbaar zijn.

Meer info www.vbv.be

Referenties www.vbv.be

Terug naar het lindewoud

Ruim baan voor de winterlinde

Veel bossen in Nederland en Vlaanderen zijn weinig gevarieerd. Ondergroei is er vaak nauwelijks. Het nieuwe KNNV-boek *Terug naar het lindewoud* laat zien hoe dat met weinig moeite te verbeteren is: door het aanplanten van inheemse boomsoorten met een snel afbreekbare strooisellaag. Dit prachtige boek is een inspiratiebron voor iedereen die bossen een warm hart toedraagt.

Een flink deel van het Nederlandse en Vlaamse bos is eenvormig, soortenarm en oersaai. Voor wie een bos louter ziet als een houtakker, waarvan de opbrengst zo groot mogelijk moet zijn, is dat geen probleem. Anders is het als je het bos beschouwt als een multifunctioneel systeem waarin naast houtteelt ook natuur en recreatie volwaardig meetellen. Dan is er nog maar weinig aanleiding om te juichen.

Uit recent onderzoek blijkt echter dat het aanplanten van andere boomsoorten al snel veel resultaat kan opleveren. De winterlinde, eens een veel voorkomende soort maar nu nagenoeg verdwenen, kan daarin een sleutelrol spelen. Ook andere soorten met goed afbreekbaar, 'rijk' strooisel bieden perspectief: bijvoorbeeld es, esdoorn en hazelaar.

Vijf gerenommeerde wetenschappers, gespecialiseerd in boscologie, bosbeheer en cultuurlandschappen, beschrijven in het boek *Terug naar het lindewoud* hun ideaalbeeld voor het bos van de toekomst. Als referentie nemen ze het prehistorisch lindewoud, met zijn nog niet verzuurde bosbodem en zijn gevarieerde ondergroei. Het boek geeft aan hoe het 'linde-effect' werkt, waar de kansen liggen en waar juist niet. Veel aandacht is er voor de toepassingen in de praktijk: hoe te beginnen, welke problemen zijn er te verwachten en hoe zijn deze op te lossen?

Dat de aangehaalde voorbeelden bijna allemaal uit Nederland komen doet niets af aan de waarde van de boodschap voor Vlaanderen.

Deze inspirerende uitgave is helder opgezet, prettig leesbaar en voorzien van tal van handige schema's en tabellen. De vele prachtige kleurenfoto's van weelderige bossen, met soorten als sleutelbloem, wilde hyacinth, hazelmuis en boommarter, laten ondubbelzinnig zien waarom een lindewoud in de Lage Landen terug zou moeten keren. *Terug naar het lindewoud*: een boek voor bosbeheerders, boscologen en eigenlijk alle liefhebbers van het bos. ■

Referentie

Hommel, P., de Waal, R., Muys, B., den Ouden, J. & Spek, T. (2007). *Terug naar het lindewoud*. Strooiselkwaliteit als basis voor ecologisch bosbeheer. KNNV Uitgeverij, Zeist, 72 p. ISBN 978-9050-11-2666